

Tandberg kirke, Norderhov.

Ved pløying på Kapell- jordet på Tandberg gård er man kommet ned på stor sten. Konservator Martin Blindheim i Universitetets Oldsaksamling er blitt varslet av eieren, Mohn, og sammen med Blindheim og Mohn ble stedet besiktiget av førsteantikvar Stephan Tschudi Madsen, mag. art. Hans-Emil Lidén og arkitekt Håkon Christie.

Kirken på Tandberg omtales i middelalderdiplomer, og ruiner og rester av den omtales helt opp i 1800- årene. Den stedfestes til Kapell- jordet, som ligger i den sydvendte hellingen syd for gårdsveien opp til Øvre Tandberg gård. På en liten forhøyning på dette jordet er det ^{at}stenene er kommet for dagen ca. 35×40 m. syd for gårdsveien i rett linje mellom tårnet på Norderhov kirke og søndre hjørne av låvebygningen på Tandberg gård. Det er meget store rullesten på opptil $\frac{1}{2}$ m³, i alt 6, men bare en av dem ligger på plass, mens hellene for de andre stenene viser hvor de har ligget. Med litt god vilje kan det se ut til at de har hørt med i en ring hvis diameter kan anslåes til ca. 10 m., men det er bare noe av nordre kvadrant som er bevart. Ved spetting til sidene for stenene er det ikke påvist flere enn dem som nå er lagt i dagen.

Det er vanskelig å bringe stenene i fornuftig sammenheng med en kirke. Det er ikke funnet mørtel eller murverk av noe slag her, og da stenene har ligget som enkel rekke bortsatt fra en ^{mindre} som ^{to/} kilestilte sten inntil nordøstsiden, kan de neppe ha sammenheng ^{har} med en stenkirke. De egner seg heller ikke som grunnmur for en trekirke, Ringformen kan vanskelig kombineres med en trekirke med mindre man tenker seg en apsis, men at den skulle ha en diameter på 10 m. er lite rimelig.

Hvis det har vært kirke her, skulle man vente at det har vært begravelser inntil kirken. Regner vi videre med at stenene har noen sammenheng med kirken, skulle vi vente å finne graver i partiet vest og syd for stenene. Vi har derfor gravet en ca. 70 cm. bred søkegrøft fra antatt øst- vest- akse i stenringen ca. 5 m. mot syd. Under et ca. 30 cm. tykt matjordlag kommer vi ned på naturbakken, som består av lys sand som går over i leire dypere nede. Direkte over naturbakkens sand er det enkelte steder en konsentrasjon av trekull og en kullfarving av matjordens nederste

lag. Ved finskraping av sandbakken på bunnen av grøften og snittkantene fremgår det at naturbakkens overflate i hele grøftens utstrekning er urørt. Det er ikke spor etter graver eller andre nedgravninger.

Fra antatt øst- vest- akse i ringen har vi gravet en ca. 3,5 m. lang søkegrøft mot øst- nordøst for å komme i kontakt med rullestenene. I denne grøften er det heller ikke spor etter graver. Matjordlaget blir tynnere østover, og ca. 1 m. fra stenene er det bare 20 cm, men herfra faller det mot øst og under rullestenene har det overkant ca. 70 cm. under terreng. Naturbakkens overflate går her over fra sand i vest til leire i øst. Videre østover har vi ikke gravet. Trekull og sot er det i nederste del av matjordlaget i den østgående grøften også, og rullestenene ligger eller har ligget i omgravet matjord som inneholder trekull. Under stenene er det på et par steder påvist et konsentrert lag av trekull direkte på den rene leirebakken.

Vår prøvegravning gir oss det inntrykk at det er gravet en ca. 2 m. bred og $\frac{1}{2}$ m. dyp grøft med skrå sider ned i naturbakken. I grøften ser det ut til at det har vært brent bål før stenene er kommet på plass, og trekullforekomsten i det undersøkte området kan tyde på omfattende bålrensning. Rullestenene har likhet med den som er brukt i ringkjedene for gravhaugene på det store gravfeltet på Stavhellen et par hundre meter lenger oppe på Tandberg gårds grunn, og det er vel mulig at stenene på Kapell- jordet er det eneste som er tilbake fra en ringkjede for en gravhaug som er planert ut tidligere. Hvis stenene var lagt i grøft, skulle man vente at vår sydgående søkegrøft hadde snittet gjennom søndre del av ringen, men noen slik nedskjæring i naturbakken kunne ikke påvises her. Nå faller terrenget mot syd, og det kan vel tenkes at det bare er stenene i ringens nordre del som har vært nedgravet, slik at teorien om en ringkjede kan opprettholdes. Men noen spor etter kirke kan vi ikke si at stedet har bevart, og spørsmålet om beliggenheten av kapellet på Tandberg må foreløpig stå åpent.

Norderhov- Oslo 27. april 1964

Håkon Christie